

Erdei Enikő

Tanulási motiváció és tanulást nehezítő tényezők különböző gazdasági aktivitású csoportok esetében

A munkaerő-piaci érdek vezérelte felnőttkori tanulás az aktív munkavállalók, a GYES-en, GYED-en lévők és az álláskeresők csoportját egyaránt érinti, tanulási szokásaik azonban eltérőek. Kutatásom során, megvizsgáltam ezen jegyek különbségeit a KultúrÁsz Közhasznú Egyesület szervezésében megvalósuló „A felnőttkori tanulás és elhelyezkedés a kelet-magyarországi térségben”c. kutatás alapján. A kutatás kétszáz kereső foglalkozással rendelkező és kereső foglalkozással nem rendelkező egyén tanulási szokásait mérte fel kérdőíves módszerrel. A válaszadók 69,5%-ának (139 fő) nincs kereső foglalkozása, a válaszadók 29,5%-nak (59 fő) van. A kereső foglalkozással nem rendelkezők közül 100 fő vallotta magát álláskeresőnek és 31 fő GYES-en, illetve GYED-en lévőnek, a fennmaradó 8 fő tanuló, háztartásbeli vagy nyugdíjas.

Öt fő kutatási kérdést jelöltem meg a kutatás kezdetekor. Kutatásom során vizsgáltam a felnőttkori tanulási motivációt, a felnőttkori tanulás nehezítő tényezőit, a tanulás finanszírozási módjait, a tanulás során igénybevett eszközöket és intézményeket az aktív munkavállalók, a GYES-en, GYED-en lévők és az álláskeresők körében. Igyekeztem feltárni ezáltal a három csoport felnőttkori tanulásának jellemző jegyeit és azok különbségeit. Jelen tanulmányban a tanulási motiváció és a tanulást nehezítő tényezők tekintetében megmutatkozó különbségek bemutatására nyílt alkalmam.

A felnőttkori tanulási motiváció

A kereső foglalkozással nem rendelkezőkre nagyobb arányban jellemző, hogy a felnőttkori tanulás számukra elsődlegesen munkaerő-piaci érdekeket szolgál (bár az egyéb motivációs tényezők is megjelennek mintegy másodlagos célként). (v.ö. Juhász, 2006) A nem foglalkoztatottak ugyanis 47%-ban tanulnak jobb állás reményében (esetükben feltételezhetően, bármilyen állás reményében), míg foglalkoztatott társaikra ez 22%-ban jellemző. Ebbe a 22%-ba tartozhatnak az előléptetésre várakozók. A magasabb jövedelmi indíttatás tekintetében a két csoport közötti különbség elenyésző, a munkával rendelkezők is magasabb jövedelemre törekednek ugyanis 24%-ban, nem dolgozó társaik pedig 31%-ban. Esetükben a Durkó Mátyás által a létfenntartási, hasznossági motívumok kerülnek előtérbe (Durkó, 1988). A magasabb jövedelem érdekében történő tanulás esetében Henczi Lajos úgynevezett egzisztenciális kényszerről beszél, amelyet a „nem konstruktív felfogással rendelkező

felnőttek” csoportjára jellemző tényezőnek tekint. Ebbe a csoportba Henczi többnyire alacsony iskolai végzettséggel rendelkező, tanulástól elszakadt egyéneket sorol. (Henczi, 2005) A tanulás szeretetének tekintetében csekély különbség van a két csoport között, a foglalkoztatottak 22%-ban, a nem foglalkoztatottak 29%-ban tanulnak emiatt. Ami a bizonyítvány- és diplomaszerzési szándékot illeti, nincs különbség a két csoport között, a kereső foglalkozással rendelkezők és nem rendelkezők is 22%-ban tanulnak emiatt. A tudás hasznosíthatósága, a kíváncsiság, tisztázási szándék és a tudás-, képességfejlesztés érdekében történő tanulás tekintetében a munkával rendelkezők járnak élen.

1. táblázat

A tanulási motiváció különbsége a kereső foglalkozással rendelkezők és a kereső foglalkozással nem rendelkezők tekintetében

MOTIVÁCIÓ	Kereső foglalkozással rendelkezők (összesen 59 fő)		Kereső foglalkozással nem rendelkezők (összesen 139 fő)	
	fő	%	fő	%
Az új tudás, információ azonnal hasznosíthatósága	35 fő	59%	62 fő	45%
Kíváncsiság, tisztázási szándék	22 fő	37%	34 fő	24%
Meglévő tudás, képességek továbbfejlesztése	44 fő	75%	99 fő	71%
Bizonyítvány-, diplomaszerzés	13 fő	22%	30 fő	22%
Magasabb jövedelem	14 fő	24%	43 fő	31%
Jobb állás	13 fő	22%	66 fő	47%
Tanulás szeretete	13 fő	22%	40 fő	29 %

Érdekes tény, hogy minden - lehetőségként felsorolt - tanulási indíték nagyobb arányban jellemzi a GYES-en, GYED-en lévőket. Munkanélküli társaikhoz képest motiváltabbnak tekinthetők, legyen szó munkaerő-piaci érdekről, bizonyítvány-, vagy diplomaszerzési szándékról, a meglévő tudás, készségek fejlesztéséről, vagy a tanulás szeretetéről. A két csoport motivációját tekintve nagyobb különbséget a tudás azonnali hasznosíthatóságának, a kíváncsiság és a bizonyítvány-, illetve diplomaszerzési szándék tekintetében fedezhetünk fel, ezen esetekben ugyanis 10%-os vagy ennél nagyobb különbség van a két csoport motivációjának tekintetében a GYES-en, GYED-en lévők javára. A kíváncsiságot egyébként Durkó az általa legmagasabb szintű tanulási motívumok, az etikai motívumok közé sorolta (Durkó,

1988), e tekintetében esetünkben a kismamák járnak élen. Egy korábban, 2006-ban végzett kutatás szerint a GYES-en, GYED-en lévők elsősorban érdeklődésből és az önképzés céljából tanulnak. (Engler, 2009)

2. táblázat

A tanulási motiváció különbsége a munkanélküliek és a GYES-en, GYED-en lévők tekintetében

MOTIVÁCIÓ	Kereső foglalkozással nem rendelkezők			
	Munkanélküliek (összesen 100 fő)		GYES-en, GYED-en lévők (összesen 31 fő)	
Az új tudás, információ azonnal hasznosíthatósága	42 fő	42%	16 fő	52%
Kíváncsiság, tisztázási szándék	21 fő	21%	11 fő	35%
Meglévő tudás, képességek továbbfejlesztése	69 fő	69%	23 fő	74%
Bizonyítvány-, diplomaszerzés	19 fő	19%	9 fő	29%
Magasabb jövedelem	29 fő	29%	11 fő	35%
Jobb állás	46 fő	46%	16 fő	52%
Tanulás szeretete	25 fő	25%	10 fő	32%

A felnőttkori tanulást nehezítő tényezők

„A felnőttek fő motivációs problémája, hogy hogyan kerüljék el, győzzék le az akadályozó tényezőket.” (Durkó, 1988) Henczi Lajos szerint, a felnőtt iskolai végzettsége nagyban meghatározza a tanulási motivációt (Henczi, 2005), éppen emiatt fordulhat elő, hogy az előzetes iskolai képzés képző hatásának nem megfelelő volta miatt egyfajta megmerevedés tapasztalható a felnőtt érdeklődésének terén (Durkó, 1971), ez pedig, valljuk be, az egyik legnagyobb nehezítő tényezője lehet a felnőttkori tanulásnak. A munkahelyi feladatok, mint tanulást akadályozó, nehezítő tényezők magától értetődően nagyobb arányban jellemzőek a kereső foglalkozással rendelkezőkre (51%), ám 8%-os arányban a kereső foglalkozással nem rendelkezők is nehezítő tényezőként jelölték meg ezt. Ennek háttérében állhat, hogy a kereső

foglalkozással nem rendelkezők lehetnek például civil szervezeti tagok, és ezáltal adódnak feladatok, teendők a szervezetben, mely tanulást akadályozó tényező lehet. (A kérdőívet kitöltők egy azon képzéssorozat résztvevői voltak, mely képzéssorozat bizonyos képzéseibe való bekapcsolódás előfeltétele volt a civil szervezeti tagság, így a fenti megállapítás valószínűsíthető.) A családi, baráti kötelezettségek és háztartási munkák nagyobb arányban akadályozzák a kereső foglalkozással nem rendelkezőket (24%-ban és 21%-ban), mint kereső társaikat, az ő esetükben a fenti két tényező aránya ugyanis 15% és 7%. A tényezők háttérben áll, hogy a 139 megkérdezett nem foglalkoztatott közül összesen 31 fő GYES-en, GYED-en lévő van, és a fennmaradó 108 fő (akik közül 100 fő munkanélküli, 8 fő nyugdíjas, háztartásbeli illetve tanuló) is javarészt nő. Ez magyarázat lehet tehát a két nehezítő tényező arányaira. Egyértelműen az anyagi nehézségek is nagyobb részben nehezítik a nem dolgozók felnőttkori tanulását (19%), mint dolgozó társaikét (10%). Érdekesesség továbbá, hogy a kereső foglalkozással rendelkezők közül egyetlen fő sem vélte úgy, hogy hobbija akadályozhatja tanulását, míg a nem dolgozók közül 4 fő nehezítő tényezőként tekint hobbijára.

3. táblázat

A tanulást nehezítő tényezők különbsége a kereső foglalkozással rendelkezők és a kereső foglalkozással nem rendelkezők tekintetében

TANULÁST NEHEZÍTŐ TÉNYEZŐK	Kereső foglalkozással rendelkezők (összesen 59 fő)		Kereső foglalkozással nem rendelkezők (összesen 139 fő)	
Munkahelyi feladatok	30 fő	51%	11 fő	8%
Családi, baráti kötelezettségek	9 fő	15%	33 fő	24%
Háztartási munkák	4 fő	7%	29 fő	21%
Személyes, egészségügyi problémák	1 fő	2%	5 fő	3,5%
Tanulási kudarcok	1 fő	2%	6 fő	4%
Anyagi nehézségek	6 fő	10%	26 fő	19%
Hobbi	0 fő	0	4 fő	3%
Motiváció hiánya	1 fő	2%	9 fő	6%
Választott képzés gyengesége	6 fő	10%	10 fő	7%

Jelentős eltérés figyelhető meg a családi, baráti kötelezettségek és a háztartási munkák, mint nehezítő tényezők tekintetében, előbbi ugyanis a GYES-en, GYED-en lévők felnőttkori tanulását 45%-ban nehezíti, a munkanélküliekét 19%-ban, utóbbi pedig a kismamákét 42%-ban, munkanélküli társaikét 15%-ban. A magyarázat magától értetődik: a gyermekneveléssel járó családi és háztartási kötelezettségek nagyobb mértékben akadályozzák a kismamákat. Anyagi nehézségeik azonban nagyobb mértékben akadályozzák a munkanélkülieket, mint GYES-en, GYED-en lévő társaikat, és a tanulási kudarcok is az ő esetükben vannak inkább jelen, a 31 megkérdezett kismama közül, ugyanis egyetlen fő sem tekintette ezt nehezítő tényezőnek. A motivációhiány is valamivel jelentősebb a munkanélküliek esetében (6%), melynek hátterében a munkanélküliség szociálpszichológiai hatásai állhatnak. A nehezítő tényezők tekintetében a kérdőívben felsorolt lehetőségeken kívül számos, elvontabb nehezítő tényező is felmerülhet, mint például az értelmes célok hiánya, irreális vagy túlságosan távoli célok, a visszacsatolás hiánya, a gyermekszerepbe való kényszerítés, az életvezetéstől idegen tanulási rend vagy akár a rossz, alkalmanként fenyegető csoportléggör (Henczi, 2005). Érdeemes az idő-tényezőn is elgondolkodni, ugyanis a kismamák csoportján kívül a Henzi Lajos által ún. „konstruktív tanulásfelfogással bíró felnőttekre” is jellemző, hogy az erőforrásokat tekintve, az idő jelenik meg korlátozó tényezőként (Henczi, 2005).

4. táblázat

A tanulást nehezítő tényezők különbsége a munkanélküliek és a GYES-en, GYED-en lévők tekintetében

TANULÁST NEHEZÍTŐ TÉNYEZŐK	Kereső foglalkozással nem rendelkezők			
	Munkanélküliek (összesen 100 fő)		GYES-en, GYED-en lévők (összesen 31 fő)	
Munkahelyi feladatok	7 fő	7%	3 fő	10%
Családi, baráti kötelezettségek	19 fő	19%	14 fő	45%
Háztartási munkák	15 fő	15%	13 fő	42%
Személyes, egészségügyi problémák	3 fő	3%	2 fő	6%
Tanulási kudarcok	6 fő	6%	0 fő	0
Anyagi nehézségek	21 fő	21%	4 fő	13%

Hobbi	3 fő	3%	0 fő	0
Motiváció hiánya	6 fő	6%	2 fő	3%
Választott képzés gyengesége	8 fő	8%	2 fő	3%

A felnőttkori tanulási motiváció vizsgálatokor fény derült arra, hogy a megkérdezettek közül a kereső foglalkozással rendelkezők alapvetően motiváltabbak a felnőttkori tanulás tekintetében, mint kereső foglalkozással nem rendelkező társaik. Kivételt képez azonban a tanulás szeretete, a jövedelemszerzés és a jobb állás (kereső foglalkozással nem rendelkezők körében feltételezhetően bármilyen állás) miatt való tanulás, ez ugyanis inkább jellemzi a munkával nem rendelkezőket. A kismamák és az álláskeresők tanulási motivációjának összehasonlításakor az az eredmény született, hogy a GYES-en, GYED-en lévők a kérdőívben felsorolt motivációs tényezők mindegyikének tekintetében élen járnak. A tanulást nehezítő tényezők vizsgálatokor azt a következtetést szűrtem le, hogy a kereső foglalkozással nem rendelkezők tanulását több tényező gátolja, nehezíti, kivételt képeztek természetesen a munkahelyi feladatok. A GYES-en, GYED-en lévők és az álláskeresők tanulása közel azonosan gátolt, bár kisebb eltérések vannak a tényezők esetében.

Felhasznált irodalom:

- Durkó Mátyás (1971): A felnőttkor sajátosságai. NEVELÉS, MŰVELŐDÉS. Acta Pedagogica Debrecina sorozat, 52. Debrecen, Alföldi Nyomda. 53-57, 94-102. p.
- Durkó Mátyás: (1988): Felnőttkori sajátosságok és a felnőttnevelés. Debrecen, Kossuth Kiadó. 155-160. p.
- Engler Ágnes (2009): A tanulás megjelenési formái a gyermekgondozási szabadság alatt. In: Forray R. Katalin – Juhász Erika (szerk.): Nonformális – informális – autonóm tanulás. Debrecen, Debreceni Egyetem, 258-265. p.
- Henczi Lajos (szerk.) – Bertalan Tamás – Rettegi Zsolt (2005): Felnőttképzési menedzsment. Budapest, Perfect Gazdasági Tanácsadó. 25-30. p.
- Juhász Erika (2006): A XX. század kihívása: a munkanélküliség. In: Balipap Ferenc (szerk.): Az illegitim andragógusképzés megteremtője. In memoriam Durkó Mátyás. Budapest: Magyar Művelődési Intézet, 128-136. p.